Házmese

A nappali tele volt fényekkel és meleggel. A kandallóban lassan ropogott a fa, mintha minden egyes szikrával egy újabb dallamot pendítene. A karácsonyfa ágairól apró, színes égők hunyorogtak, a gyerekek pedig versengve próbálták felhelyezni a szebbnél szebb díszeket. Anna éppen egy üveggömböt akasztott az egyik magasabb ágra, miközben öccse, Bence lábujjhegyre állva nyújtózkodott, hogy felérje és a tökéletes helyre helyezze a számára legszebb díszt, amelyről szeretett kiskutyusuk, Gombóc mosolygott vissza.

– Ez az én helyem volt! – zsörtölődött Bence, mire Anna kuncogva nézett le rá.

– Majd jövőre elérsz odáig, kicsi öcsi – ugratta a lány.

A szülők mosolyogva figyelték a civakodást, miközben a dobozokból elővették a törékeny, régi, ám számtalannyi emléket őrző díszeket. Egy-egy gömbnek már hajszálrepedés húzódott a felületén, mégis különös becsben tartották őket: minden évben ugyanazokat akasztották fel, mert ezek őrizték a múlt karácsonyait.

Az asztalon a frissen kisült, s még meztelen mézeskalácsok mellett egy régi cipősdoboz hevert, benne megsárgult fényképek. A családnál szokás volt ilyenkor elővenni és újra átlapozni a képeket, mintha a „régiek” is ott ülnének velük, és újra egy kis időt tudtak volna egymással tölteni. Anna, a legidősebb unoka felkapott egy képet, amelyen apja még fiatal kamaszként állt egy furcsa, akkoriban kifejezetten menőnek számító frizurával.

– Apa, te tényleg így néztél ki? – kacagott fel, és az egész család vele együtt nevetésben tört ki.

Jó kedvűen lapozgatták a képeket és idézték fel a szebbnél szebb közös élményeket: első iskolai napok, születésnapok, egy régi balatoni családi kiruccanás. A gyerekek lelkesen kommentálták, ki mennyire hasonlít valamelyik felmenőjükre, és ki mennyit változott az idők során. A nevetés megtöltötte a szobát, a karácsonyfa csillogása pedig ráfestette az emlékeket a falakra.

Egyszer csak a nagymama keze megállt a doboz fölött. Egy apró, fekete-fehér képet tartott a kezében. Rajta egy kislány állt ünneplő ruhában, komoly tekintettel, göndör hajjal. Nem mosolygott.

– Ez… ez én vagyok – mondta halkan a nagymama.

A szoba elnémult. Az unokák egyszerre hajoltak közelebb.

– Hány éves voltál ekkor, nagyi? – kérdezte Anna tétován.

– Tíz – felelte. – Ez a kép azon a télen készült… közvetlenül azelőtt, hogy elvittek minket.

A szülők egymásra néztek. Tudták, hogy az asszony nagyon ritkán beszél erről, s ha mégis szóba esne, csak szűkszavúan, kellően elenyészően mesél róla. A gyerekek arcán zavar és kíváncsiság tükröződött: ők csak tankönyvekből ismerték azt a szót, amit a nagymama közvetlenül nem akart kimondani.

– Elvittek? – suttogta Bence.

A nagymama lassan bólintott. Tekintete a kandalló lángjain pihent meg, mintha onnan merítene erőt.

– Igen. Egy teljesen átlagos reggel katonák jöttek a házunkhoz. Anyám éppen kenyeret dagasztott a konyhában, hisz tudta, hogy a házi kenyérrel tud minket legeslegjobban levenni a lábunkról, apám pedig az aznapi újságot olvasta. Mi a húgommal játszottunk a nappaliban, ha jól emlékszem, a nagymamám által varrt rongybaba volt akkoriban a kedvenc játékszerem, és ha csak egy csöppnyi szabadidőm is akadt, mindig azt gyepáltam. Aztán erős dörömbölés rázta meg az ajtót, sőt az egész ház beleremegett. Nem kértek bebocsátást – parancsoltak. Közölték velünk, hogy a legfontosabb holmijainkat pakoljuk össze és vigyük magunkkal. Erre összesen két perc állt rendelkezésünkre, hisz azonnali hatállyal indulnunk kellett. A kabátunkra csillagot kellett varrni, mégpedig sárgát és hatágút. Már régóta éreztük, hogy másként néznek ránk az utcán, ez a lépés pedig még csak nehezítette a helyzetünket. De aznap minden megváltozott.

A nagymama szeme előtt képek peregtek: a szomszédok, akik lesütött szemmel álltak a kerítés mögött, a katonák csizmáinak dobbanása a köveken, anyja remegő keze, ahogy a legszükségesebbeket próbálta egy piros, kis kockás batyuba pakolni.

– Vagonokba zsúfoltak minket – folytatta. – Szalmán ültünk, szorosan egymás mellett, a levegőért is kapkodnunk kellett. A szerelvényben sötét volt, hideg, és sokáig zakatolt velünk a vonat. Napokig. Nem tudtuk, hová megyünk, csak azt, hogy valami véget ért, és egy borzalmasan nehéz időszak vár ránk úgy testileg, mint lelkileg. Anyám végig a kezemet szorította. Emlékszem, egyszer azt mondta: „Ne felejts el nevetni, kicsim, mert az a legnagyobb kincs.”. Ez a mondat azóta is számtalanszor lebegett a szemem előtt, sőt, mondhatni az élet mottójává vált számomra.

A gyerekek szeme megtelt könnyel. A nagymama hangja remegett, de nem tört meg, folytatta a gyermekkora talán egyik legmeghatározóbb szakaszának szemléltetését.

– A táborban minden nap ugyanaz volt. Hideg, éhség, félelem. Naponta emberek tűntek el mellőlünk, egyik napról a másikra. Apám hamar megbetegedett. És ami talán a legnehezebb volt: ott nem voltak neveink. Egy számmá váltunk. A karomon ott volt a jel, kék tintával, szinte a bőrömbe égetve. Amikor először megláttam, nem is értettem, miért kell ez. De hamar rájöttem: mert el akarták venni tőlünk azt, ami a leginkább emberré tesz – a nevünket. Onnantól kezdve, ha rám néztek, nem a kislányt látták, aki rongybabával játszott, hanem csak egy számmal álcázott, semmirekellő zsidót. És ha megszólaltam volna, az ő szemükben akkor is csak egy árnyék maradtam volna.

Reggelente a sorakozónál hosszú órákig kellett mozdulatlanul állni, fagyban, esőben, hóban. Ha valaki megbotlott, vagy nem bírta tovább, elvitték, és többé nem láttuk viszont. Munkára kényszerítettek bennünket: köveket cipeltünk, földet ástunk, néha teljesen értelmetlen dolgokat kellett végeznünk, csak azért, hogy teljesen kimerüljünk. Kevés ételt kaptunk, legtöbbször egy darabka száraz kenyeret és valami híg levet, amit levesnek neveztek. Minden falatért küzdenünk kellett. Számtalanszor akadt, hogy édesanyánk naphosszakon keresztül semmit sem evett azért, hogy a mi pocakunk pár morzsával több elemózsiához jusson.

De a legrosszabb mégsem az éhség vagy a hideg volt, hanem az a csend, ami esténként ránk borult. Olyan csend, amiben hiába szólítanád a másikat, nincs válasz. Olyan csend, amiben a nevetést is el akarták fojtani. Anyám harmatgyenge volt, mégis sokáig próbált dalokat dúdolni lefekvés előtt, ám egyre halkabb lett a hangja, míg egyszer végleg elnémult. Akkor értettem meg igazán, hogy a számok mögött ők azt akarják, hogy lassan mi is elfelejtsük: valaha emberek voltunk.

A kandalló pattogása hangosabbnak tűnt, mintha a szoba is visszafojtotta volna a lélegzetét, és velünk együtt érzett volna.

– Nagyi, őszintén, hogyan tudtad átvészelni ezt az időszakot, mégis hogyan élted túl? – hangzott el a következő kérdés.

– Pontosan nem tudom, milyen nap lehetett, hisz már oly régóta a táborban tartózkodtunk, hogy az időérzékem teljesen elveszítettem. Aznap az én barakkomban – így hívták azt a háznak nem épp nevezhető helyett, ahol aludtunk – élő emberekre került a sor. Az éjszaka kellős közepén irdatlan hangzavarra, kiabálásra ébredtem fel. Nem volt időm észhez térni. Pár

perc múlva az udvaron sorakoztunk a szakadó esőben, pont úgy, mint az elmúlt időszak minden napján. Nem tudtuk, mi fog történni. Meneteltünk a térdig érő sárban, bőrig ázva. Baromira fáztunk. Egy hatalmas vasajtó előtt megálltunk, a katonák körbenéztek, majd közülük egy idősebb, jól termett férfi, a puskáját rám szegezve, az átlagnál háromszor magasabb hangerővel maga mellé parancsolt. A szívem a torkomban dobogott. Kinyílt a hatalmas ajtó, egy hosszú hengerszerű folyosóhoz vezetett, melynek végén egy helyiség volt, ahol megtörtént az a dolog, amit azóta is emleget az emberiség. Mikor kinyílt a kapu, én még mindig egyhelyben álltam, s tekintetemmel a húgomat fürkésztem, akit megpillantottam a sor legeslegh átulján. Természetesen nem tudtam szótlanul hagyni, ahogy elhaladt mellettem, jóformán a végzetéhez haladva. Persze, a katonák rajtakaptak, ezért kiszedték az embertömeg közül és velem szembe állították. Boldog voltam. Azt hittem megmenekültünk. Fülig ért a szám, csak arra tudtam gondolni, hogy hamarosan újra együtt lesz a család, majd elmélkedésem egy óriási csattanás törte meg. Becsukódott a bejárat. Csönd lett. Az emberek, akikkel együtt próbáltuk átvészelni ezt a szörnyűséget, utolsó perceiket élték át. És mi, mi még mindig a szakadó esőben álltunk, szüntelenül egymás szemébe nézve. „Wegtreten!” Hangzott el a felénk irányuló parancsszó, ami annyit jelentett: tűnj innen! Természetesen azonnal egymás felé rohantunk, s egyszer csak elsült egy felénk irányuló puska. Egyik pillanatban még egymás szemébe néztünk mosolyogva, nemsokra rá pedig holtteste hevert a karjaim között. Engem hagytak tovább élni. Hogy miért, én sem tudom, abban a pillanatban semmi mást nem szerettem volna, csak azt, hogy velem is végezzenek, mégsem tették.

– És amikor vége lett? – kérdezte halkan Anna.

– Amikor vége lett – sóhajtott a nagymama –, visszatértem a városba. A házunkhoz mentem legelőször. Az ajtó ugyanaz volt, de idegen kéz lakott mögötte. Senki sem ismert meg, és én sem ismertem magamra. Sovány voltam, üres tekintettel, mintha a táborban töltött idő alatt húsz évet öregedem volna. A ház mégis emlékezett rám: a falak mintha rám borultak volna, a padló recsegése ismerősnek tűnt. De akkor már tudtam, hogy semmi nem lesz olyan, mint régen.

Csend telepedett a szobára. A karácsonyfa fényében a régi fénykép mintha életre kelt volna: a kislány komoly szeme a jelenből is átnézett az unokákra.

– Azért mesélem el nektek ezt – folytatta a nagymama –, mert a házak, a képek, a falak – ha hiszitek, ha nem – őrzik a múltat. De ha mi nem beszélünk róla, elnémulnak, és egy idő után senki sem emlékszik majd rájuk. A mesék nemcsak a tündérekről és sárkányokról szólnak.

Van olyan mese is, amely fájdalmas, és az élet nehéz, mégis igaz oldaláról szólnak. És ha továbbadjuk, akkor azok, akik ma már nincsenek velünk, mégis újra élni tudnak bennünk.

Bence odahúzódott hozzá és megszorította a kezét. Anna szótlanul átölelte. A szülők csendben figyelték őket, tudták, hogy ez az este most más lesz, mint az eddigiek.

Odakint a hó vastag réteget vont az utcára, betakarta a házat, amelynek falai némán hallgatták a történetet. Bent a család együtt ült, közelebb, mint valaha. A karácsonyfa fénye meg-megremegett, mintha a múlt és a jelen egyszerre világítaná meg a szobát.